

УДК 378.091:004.853:"159.9":342.78
DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.294

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНИМИ РЕСУРСАМИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Третяк Олена Станіславівна, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і методики викладання історії
та суспільних дисциплін,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

(14013, Україна, м. Чернігів, вул. Полуботка, 53)

ORCID: 0000-0001-6124-2597;

Чебоненко Станіслав Олегович, кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора,

Навчально-науковий інститут менеджменту та психології

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

(04053, Україна, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52А)

ORCID: 0000-0002-5049-6556

У статті розглянуто застосування освітніх підходів, цифрових технологій, програмних продуктів і джерел інформаційного забезпечення вивчення навчальної дисципліни «Психологія» в сучасних умовах.

Метою статті є розгляд ресурсів для забезпечення вивчення навчальної дисципліни «Психологія» та систематизація підходів, які сприяють організації розвитку індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти.

Методологія статті. Розглянуто застосування інструментів дистанційного навчання, що забезпечують розвиток комунікативних, аналітичних, лідерських та інших компетентностей здобувачів вищої освіти. Розкрито підходи, що сприяють формуванню індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти. Встановлено, що на ефективність освітнього процесу в дистанційному режимі впливають практичні, індивідуальні творчі завдання, методичні й дидактичні матеріали, а також де їх розміщено та як організовано поточну й підсумкову перевірку знань та вмінь. Продемонстровано шляхи ліквідації поточної заборгованості (зарахування результатів неформальної освіти, участь у позааудиторних заходах тощо). Досягнення програмних результатів навчання під час вивчення навчальної дисципліни «Психологія» представлено через запровадження інтерактивних методів і технологій, кейсів, відео, презентацій у тому числі для організації самостійної роботи.

Результати. Представлено ресурси, що впливають на формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти через: надання

ім можливостей вибору теми кваліфікаційної та курсової робіт згідно з індивідуальними інтересами; здійснення академічної мобільності; організацію самостійної роботи з використанням сучасних освітніх підходів, цифрових технологій, програмних продуктів та джерел інформаційного забезпечення; проходження переддипломної практики відповідно до індивідуальних професійних інтересів та запитів стейкхолдерів; участь у науково-практичних конференціях, круглих столах, форумах, відкритих лекціях, вебінарах. Доведено, що ефективним у процесі вивчення психології є розміщення методичних і дидактичних матеріалів у відповідному Classroom або на Google-диску зі спільним доступом, організація на практичних заняттях обговорень, що впливає на розвиток аналітичних, комунікативних, діагностичних компетентностей.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони дозволяють використати необхідні ресурси для формування індивідуальної траєкторії навчання здобувачів вищої освіти під час вивчення навчальної дисципліни «Психологія» з урахуванням проблем, викликаних воєнним станом.

Ключові слова: інструменти дистанційного навчання, програмні результати навчання, ліквідація поточної заборгованості, перевірка знань та вмінь, самостійна робота, стейкхолдери.

PROVIDING NECESSARY RESOURCES FOR HIGHER EDUCATION ACQUISITIONS WHEN STUDYING PSYCHOLOGY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

Tretiak Olena, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and Methods of Teaching
History and Social Disciplines,

*T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
named after T. G. Shevchenko*

(53 Polubotka Street, Chernihiv, 14013, Ukraine)

ORCID: 0000-0001-6124-2597;

Chebonenko Stanislav, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Head's assistant,
State Higher Education Institution

"University of Educational Management"

(52A, Sichovyh Striltsiv Street, Kyiv, 04053, Ukraine)

ORCID: 0000-0002-5049-6556

The article examines the use of educational approaches, digital technologies, software products and sources of information support for the study of the educational discipline "Psychology" in modern conditions.

The purpose of the article is to review the resources for ensuring the study of the educational discipline "Psychology" and to systematize approaches that

contribute to the organization of the development of individual educational trajectory of higher education students.

Methodology of the article. The use of distance learning tools that ensure the development of communicative, analytical, leadership and other competencies of higher education seekers is considered. Approaches that contribute to the formation of the individual educational trajectory of a higher education students are disclosed. It has been established that practical, individual creative tasks, methodical and didactic materials, as well as where they are placed and how current and final knowledge and skills testing is organized, influence the effectiveness of the educational process in remote mode. Ways to liquidate current debt (crediting the results of non-formal education, participating in extracurricular activities, etc.) are demonstrated. Achieving program learning outcomes during the study of the academic discipline "Psychology" is presented through the introduction of interactive methods and technologies, cases, videos, presentations, including the organization of independent work.

The results. Resources presented affect the formation of the individual educational trajectory of higher education seekers through: providing them with opportunities to choose the topic of qualification and coursepaper according to individual interests; implementation of academic mobility; organization of independent work using modern educational approaches, digital technologies, software products and sources of information support; completion of pre-diploma practice in accordance with individual professional interests and requests of stakeholders; participation in scientific and practical conferences, round tables, forums, open lectures, webinars. It has been proven that the placement of methodical and didactic materials in Google Classroom or Google Drive with shared access, the organization of discussions in practical classes, which affects the development of analytical, communicative, and diagnostic competencies, is effective in the process of studying psychology.

The practical significance of the obtained results is that it allows to use the necessary resources for the formation of the individual learning trajectory of higher education students during the study of the educational discipline "Psychology", taking into account the problems caused by the martial law.

Key words: distance learning tools, program learning outcomes, liquidation of current debt, knowledge and skill testing, independent work, stakeholders.

Постановка проблеми. Воєнний стан, викликаний збройною агресією російської федерації проти України, суттєво вплинув на умови навчання здобувачів вищої освіти та вивчення дисциплін загальнотеоретичного і світоглядного характеру, можливості використання інноваційних методів наукового пізнання, зорієнтованих на потреби стейкхолдерів та широке застосування сучасних цифрових технологій викладання. Усе це позначилося на формуванні індивідуальної траєкторії навчання здобувачів вищої освіти та актуалізації потре-

би в забезпеченні необхідними ресурсами здобувачів вищої освіти під час вивчення навчальної дисципліни «Психологія» в умовах воєнного стану.

Необхідно зазначити, що питанням побудови індивідуальної освітньої траєкторії приділяла увагу С. Алексеєва [1], яка розглядала її через змістовий, діяльнісний та процесуальний напрями реалізації, що ґрунтуються на діагностуванні особистих якостей учня, ставленні його до навчання, складанні плану роботи та відборі засобів і способів діяльності, усвідомленні ним оцінки отриманих результатів. Цікавими з точки зору визначення ризиків, які можуть мати місце в освітньому менеджменті України в період війни та повоєнного розвитку є дослідження О. Ляшенко, О. Наконечної [4], які склали матрицю очікуваних величин впливу цих ризиків з оцінками респондентів, в якій серед інших ризиків назвали такі, як: зниження якості освіти; дефіцит безпеки; недостатнє технічне забезпечення закладу освіти; погіршення ментального здоров'я; відсутність доступу до мережі «Інтернет» та ін. Питання створення безпечного середовища та формування здоров'язбережувальної компетентності та цифрової грамотності здобувачів освіти розглядав Ю. Завалевський [2], О. Локшина, О. Шпарик [3]. На покращенні якості освіти в умовах невизначеності за рахунок удосконалення методів навчання та використання різних форм пізнавальної діяльності, індивідуалізації навчання акцентував увагу С. Королюк [9]. С. Паламар, М. Науменко [7] аналізували причини, що спонукають здобувача вищої освіти порушувати принципи академічної доброчесності. А. Олешко, О. Ровнягін, В. Годз [5] вказували на необхідність удосконалення дистанційного навчання через адаптивність до нього студентів та викладачів, покращення їхнього доступу до швидкого інтернету, забезпечення мотивації учасників освітнього процесу.

Водночас, незважаючи на те, що в педагогіці існують дослідження, предметом яких став розгляд методів, технологій і принципів дистанційного навчання, формування індивідуальної освітньої траєкторії учня, потребує уваги розгляд питань, пов'язаних із застосуванням освітніх підходів, цифрових технологій, програмних продуктів і джерел інформаційного забезпе-

чення, що сприяють вивченню здобувачами вищої освіти навчальної дисципліни «Психологія» в умовах воєнного стану.

Постановка завдання полягає в розгляді ресурсів для забезпечення вивчення навчальної дисципліни «Психологія» та систематизації підходів, які сприяють організації розвитку індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Студенту, який вивчає психологію, для подальшої роботи треба оволодіти перцептивними здібностями, вмінням аналізувати отриману інформацію, навчитись налагоджувати стосунки з людьми, що неможливо забезпечити без створення умов для його особистісного розвитку, формування особистісної траєкторії.

Алексеева С., досліджуючи побудову індивідуальної освітньої траєкторії учнів, вбачає ефективність її реалізації через змістовне наповнення освітньої програми та організацію освітнього процесу з використанням різних педагогічних технологій. При тому важливе місце, на її думку, має посідати комунікація, оцінка навчальних досягнень учнів. «Отже, індивідуальна освітня траєкторія характеризується змістовим (через освітні програми), діяльнісним (через нетрадиційні педагогічні технології) і процесуальним (через організацію і види спілкування) напрямками реалізації. В сучасних дослідженнях активно висвітлюється загальний алгоритм дій, де розробка індивідуальної освітньої траєкторії передбачає персональну ціль, виходячи з якої визначаються проміжні задачі, навантаження, темп. Можна виокремити наступні етапи розробки індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема: діагностування рівня розвитку та ступеня виразності особистісних якостей учнів; вибудовування системи особистісного ставлення учнів до навчального матеріалу; проектування кожним учнем індивідуальної освітньої діяльності, представлення, складання плану роботи, відбір засобів та способів діяльності, установа системи контролю й оцінки діяльності; реалізації індивідуальних освітніх програм; демонстрування учнями особистих освітніх продуктів» [1, с. 78].

Науково-методичне забезпечення освітнього процесу (наявність навчальних планів, навчальних програм з усіх нормативних і вибіркових навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої та інших видів практики; підручники і навчальні посібники; індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Психологія»; плани семінарських і практичних занять; контрольні завдання й тести; питання для самостійного опрацювання літературних джерел тощо) дозволить переорієнтувати здобувача вищої освіти на інваріантні моделі навчання, сформує у нього переконання про поважливе ставлення до його можливостей і потреб, змотивує до досягнення програмних результатів навчання.

Під час оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану треба звертати увагу на наявні ресурси, умови, в яких організовано онлайн-навчання. Так, в інформаційно-аналітичному збірнику йдеться про те, що: «Повномасштабна військова агресія рф проти України зумовила потребу в пришвидшеному впровадженні всіх складових цифрової освітньої екосистеми. Особливо гостро постали виклики, пов'язані із забезпеченням якісного онлайн-навчання, серед яких:

- недостатній рівень розвитку цифрової освітньої інфраструктури;
- брак якісного електронного контенту;
- недостатня забезпеченість технічними засобами та швидкісним інтернетом закладів освіти, учнів і вчителів;
- обмежена можливість отримання онлайн-послуг та сервісів у сфері освіти і науки;
- одночасний перехід на дистанційну форму навчання через несприятливу безпекову ситуацію значної кількості закладів освіти ...» [6, с. 48].

Безумовно, для якісного навчання в умовах війни необхідно створити безпечне освітнє середовище. Забезпечити укриття (бомбосховище) швидкісним інтернетом, обладнати робочі місця викладачам і студентам для проведення навчальних занять під час оголошення повітряної тривоги, формувати комп'ютерну компетентність. Ю. Завалевський з цього приводу пише: «Створення безпечного та здорового освітнього се-

редовища, формування навичок цифрової грамотності та поведінки здобувачів освіти у Всесвітній мережі, соціально-емоційна грамотність, відповідальне ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, використання інформаційно-цифрових технологій є важливими завданнями для всього суспільства... Тому, поруч з навчанням і вихованням, формування здоров'язбережувальної компетентності – одне з головних завдань закладу освіти є обов'язковим формування цифрових компетентностей у здобувачів освіти, які включено до стандартів освіти та реалізується в освітньому процесі» [2, с. 100].

Ляшенко О. М. та Наконечна О. А. склали матрицю очікуваних величин впливу ризиків в управлінні закладами освіти в Україні з оцінками респондентів, в якій серед інших ризиків назвали такі, як: зниження якості освіти; дефіцит безпеки; недостатнє технічне забезпечення закладу освіти; погіршення ментального здоров'я; відсутність доступу до мережі «Інтернет» та ін. «Отже, стратегією реагування на зовнішні ризики (дефіцит безпеки, економічні та міграційні ризики, погіршення ментального здоров'я, брак соціального забезпечення тощо) варто обрати зменшення впливу. Така стратегія передбачає створення альтернативних, локальних систем у закладі освіти, які слугуватимуть певним механізмом запобігання негативним наслідкам ризикових подій. Наприклад, вплив ризику погіршення ментального здоров'я у часі війни можна компенсувати створенням у закладі освіти системи психологічної підтримки студентів і викладачів. Така система може охоплювати психологічну службу довіри, введення в програму навчання спецкурсу з психологічної допомоги, проведення «розвантажувальних» перерв за участю психологів» [4, с. 98].

Локшина О., Шпарик О. вивчали рекомендації міжнародних організацій щодо особливостей організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. «Зasadничим принципом міжнародної спільноти щодо організації освіти в умовах війни є безпека життя, а визначальною ідеєю – безперервність освіти. Важливо, щоб учасники освітнього процесу мали можливість підтримувати та розвивати навички, перебуваючи поза звичним освітнім середовищем» [3, с. 12].

Королюк С. розглядала підходи, що дозволяють покращити якість освіти в умовах невизначеності. «Удосконалення методів навчання забезпечується шляхом: широкого використання колективних форм пізнавальної діяльності (робота в парах і групах, рольові та ділові ігри тощо); вироблення у вчителя відповідних навичок організації управління колективною навчальною діяльністю учнів; застосування різних форм і елементів проблемного навчання; удосконалення навичок спілкування, які мобілізують творче мислення учнів; індивідуалізації навчання під час роботи в класі та врахування особистісних характеристик під час розробки індивідуальних завдань і вибору форм спілкування; прагнення до результативності навчання і рівномірного просування всіх учнів у процесі пізнання незалежно від вихідного рівня їх знань та індивідуальних здібностей; використання новітніх наукових даних у галузі соціальної та педагогічної психології; застосування сучасних аудіовізуальних засобів, ТЗН, а також інформаційних засобів навчання» [9, с. 15].

Нові освітні підходи, цифрові технології, програмні продукти та джерела інформаційного забезпечення впливають на якість освітнього процесу. Для вивчення навчальної дисципліни «Психологія» впроваджено інформаційні технології та платформи для проведення відеоконференцій (Zoom, Google Meet), використовуються платформи Google Work Space, зокрема Classroom, для забезпечення виконання здобувачами вищої освіти практичних, індивідуальних творчих завдань, а також забезпечення необхідними навчальними та методичними матеріалами.

Програмні результати навчання за навчальною дисципліною «Психологія» забезпечуються різноманіттям форм і методів навчання, що сприяє досягненню навчальних цілей. Загальним підходом є проведення лекцій в інтерактивному форматі з відповідними презентаціями, кейсами, відео тощо (лекційні матеріали та презентації розміщуються у відповідному Classroom або на Google-диску зі спільним доступом).

Практичні й семінарські заняття переважно передбачають презентації результатів напрацювань та їх обговорення, дискусії, що забезпечує розвиток комунікативних, аналітичних, лі-

дерських та інших компетентностей з використанням інструментів дистанційного навчання.

Олешко А., Ровнягін О., Годз В. вказують на те, що науково-педагогічні працівники мають підвищувати власну цифрову компетентність з урахуванням проблематики дистанційного навчання. «Науково-педагогічні працівники мають підвищувати свою педагогічну майстерність, розробляти нові онлайн-курси і програми з урахуванням специфіки віддаленого навчання тощо. ... На особливу увагу заслуговують питання поліпшення технічних, економічних й організаційних умов праці, забезпечення мотивації праці науково-педагогічних працівників, надання їм матеріальних і нематеріальних стимулів до високоякісної професійної діяльності» [5].

До інструментів дистанційного навчання О. Чуранова відносить [8]:

– Google Classroom – сервіс, що пов’язує Google Docs, Google Drive і корпоративну пошту Gmail, дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Проводяться поточні та контрольні тестування через Googl-форми, здійснюється поточний контроль за виконанням практичних завдань, систематизується, оцінюється діяльність здобувачів вищої освіти, застосовуються різні форми оцінювання, коментуються результати й організовується ефективно спілкування в режимі реального часу;

– Zoom, Google Meet – сервіси для проведення відеоконференцій та онлайн-занять. Корпоративна версія Zoom дозволяє проводити відеоконференцію до 100 осіб, використовувати такі інструменти, як опитування, зали. Заняття можна запланувати заздалегідь, а також зробити посилання для постійних зустрічей. У платформи вбудована інтерактивна дошка, яку можна демонструвати студентам;

– Kahoot – навчальна програма, що дозволяє розробити серію запитань з кількома варіантами відповідей з можливістю додавати відео, зображення та діаграми;

– Canva – сервіс для оформлення якісного та різноманітного візуального контенту, а саме презентацій, графіків та діаграм;

– Jamboard – цифрова дошка для онлайн-конференцій, на якій викладач і студенти можуть записувати свої ідеї та зберігати їх у хмарі для подальшого доступу з будь-якого пристрою;

– Mentimeter – онлайн-сервіс для створення та проведення миттєвих опитувань в аудиторії та під час вебінарів з можливістю візуалізації відповідей.

Формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачам забезпечено через надання їм можливостей:

– здійснення академічної мобільності;

– організації самостійної роботи, проходження переддипломної практики відповідно до індивідуальних професійних інтересів;

– участі в науково-практичних конференціях, круглих столах, форумах, відкритих лекціях, вебінарах тощо.

Серед чинників, що впливають на якість освіти, є дотримання принципів академічної доброчесності. Паламар С., Науменко М. з цього приводу вважають так: «Слід зазначити причини, що спонукають здобувачів освіти порушувати принципи академічної доброчесності, зокрема: вдаватись до списування та аутсорсингу завдань; низький рівень мотивації до навчання; швидкий та легкий доступ до великої кількості інформації; однотипні завдання, які не приносять вагомих результатів для студентів; швидке оцінювання; брак часу; великий обсяг завдань; відсутність чіткого усвідомлення відповідальності за порушення академічної чесності тощо. Серед методів формування цінностей академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти визначено: організація заходів, спрямованих на поширення цінностей академічної доброчесності, участь у науково-практичних заходах різних рівнів, наукова комунікація, сучасні засоби поширення інформації щодо академічної доброчесності, розробка та популяризація інфографічних матеріалів, використання методів і прийомів перевірки робіт студентів за допомогою різних програм, використовуючи формувальне оцінювання, підвищення мотивації до навчання та окреслення зони відповідальності за порушення академічної доброчесності, чітко визначити критерії та по-

казники до кожного виду заняття, щоб усунути толерантність до недоброчесності» [7, с. 86].

Відсутність студента на навчальному занятті потребує відпрацювання пропущеної теми в дистанційному режимі через виконання індивідуальних завдань (розміщені на Google-диску відповідної освітньої програми, сайті викладача, у відповідному Classroom), проходження окремих тем (модулів) на неформальних освітніх платформах (Prometheus тощо) з наданням сертифіката, що зараховується як результат неформальної освіти.

Висновки. Забезпечення необхідними ресурсами здобувачів вищої освіти під час вивчення навчальної дисципліни «Психологія» має ґрунтуватися на таких підходах: якісна підготовка викладачем методичних та дидактичних матеріалів для проведення занять у дистанційному режимі (практичні, індивідуальні творчі завдання тощо); розміщення індивідуальних завдань на освітніх платформах та своєчасна перевірка їх виконання із застосуванням прозорих методик оцінювання, багатобальних рейтингових шкал та диференційованих підходів; забезпечення досягнення програмних результатів навчання здобувачів вищої освіти з використанням інтерактивних методів; розміщення на сайті матеріалів лекцій, кейсів, відео, презентацій для забезпечення самостійної підготовки здобувачів вищої освіти; застосування інструментів дистанційного навчання, що забезпечують розвиток комунікативних, аналітичних, лідерських та інших компетентностей здобувачів вищої освіти (Google Classroom; Googl-форми для здійснення поточного контролю, організації зворотного зв'язку; Zoom, Google Meet – сервіси для проведення відеоконференцій та онлайн-занять та ін.); проходження практики здобувачів вищої освіти з урахуванням їхніх інтересів та запитів стейкхолдерів; дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти; встановлення зворотного зв'язку (опитування здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, стейкхолдерів); сприяння підвищенню педагогічної майстерності викладачів шляхом проведення різноманітних семінарів, гостьових лекцій, конференцій, круглих столів тощо; використання електронної бібліотеки, наповнення її публікаціями ви-

кладачів та здобувачів вищої освіти; науково-дослідна діяльність та залучення до неї здобувачів вищої освіти.

Подальших досліджень потребують питання, що стосуються формування навичок взаємодії та компетентності в площині надання психологічної підтримки іншим та збереженні власного ментального здоров'я в умовах, викликаних воєнним станом.

Список використаних джерел

1. Алексєєва С. Індивідуальна освітня траєкторія: від побудови – до реалізації. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент* : зб. наук. пр. Серія: Педагогічні науки. Київ : Вид-во Людмила, 2021. Вип. 17. С. 74–82. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730035> (дата звернення: 06.03.2024).

2. Завалевський Ю. І. Цифрові технології для безпечного середовища. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність : наук.-метод. збірник / упорядники: В. Б. Рогова, О. В. Єресько, Є. В. Баженов ; за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ–Чернівці : Букрек, 2022. 140 с. С. 100–102.

3. Локшина О. І., Шпарик О. М. Особливості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану: рекомендації міжнародних організацій. 13 с. URL: <https://undip.org.ua/wpcontent/uploads/2022/08/1.pdf> (дата звернення: 27.02.2024).

4. Ляшенко О. М., Наконечна О. А. Ризики в освітньому менеджменті України у часі війни та повоєнного розвитку. *EMPIRIO*. 2024. Т. 1. Вип. 1. С. 90–100. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c94e4fa0-7d0a-4edd-b55b-2eee0f1a220b/content> (дата звернення: 28.02.2024).

5. Олешко А. А., Ровнягін О. В., Годз В. Р. Удосконалення дистанційного навчання у вищій освіті в умовах пандемічних обмежень. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1936> (дата звернення: 07.03.2024).

6. Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2023. 63 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-/konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanuvykl.rozvp.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (дата звернення: 01.03.2024).

7. Паламар С., Науменко М. Реалізація принципів академічної доброчесності як дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 3–4 (38–39). С. 76–92.

8. Чуранова О. Топ-15 онлайн-інструментів, які знадобляться кожному викладачу на дистанційці. URL: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/top-15-onlayn-instrumentiv-iaki-znadobli-atsia-kozhnomu-vykladachu-na-dystantsiytsi/> (дата звернення: 03.03.2024).

9. Як покращити якість освіти в умовах невизначеності: методичні матеріали / упорядник С. В. Королюк. Полтава: ПАНУ, 2023. 24 с. URL: <http://pano.pl.ua/nml/elektronni-vydannia-poipppo> (дата звернення: 07.03.2024).

References

1. Aliexsieieva, S. (2021), "Individual educational trajectory: from construction to implementation", *Art education: content, technologies, management: coll. of science (Series: Pedagogical Sciences)*, Lyudmila Publishing House, Kyiv, Issue 17, pp. 74–82, available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730035> (accessed at 06 March 2024).

2. Zavalevsky, Yu. I. (2022), "Digital technologies for a safe environment. Education of Ukraine under martial law", *Innovative and project activity: science and method. Collection / compilers: V. B. Rogova, O. V. Yeresko, E. V. Bazhenkov; general ed. Shkarlet S. M. Kyiv-Chernivtsi, Bukrek*, pp. 100–102.

3. Lokshina, O. I. and Shparyk, O. M. Peculiarities of the organization of the educational process under martial law: recommendations of international organizations, available at: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/1.pdf> (accessed at 27 February 2024).

4. Lyashenko, O. M. and Nakonechna, O. A. (2024), "Risks in the educational management of Ukraine during the war and post-war development", *EMPIRIO*, Vol. 1, Issue 1, pp. 90–100, available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c94e4fa0-7d0a-4edd-b55b-2eee0f1a220b/content> (accessed at 28 February 2024).

5. Oleshko, A., Rovnyagin, A. and Godz, V. (2021), "Improving distance learning in the context of pandemic restrictions in higher education", *Public administration: improvement and development*, Vol. 1, available at:

<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1936> (accessed at 07 March 2024).

6. Education and science of Ukraine under martial law (2023), Informational and analytical collection, Kyiv, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-/konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah./voyennogo/.stanuvykl.rozv.povoyen.perspect.22.08.2023.pdf> (accessed 01 March 2024).

7. Palamar, S. and Naumenko, M. (2022), "Implementation of the principles of academic integrity as an effective tool for ensuring the quality of higher education", *Educational discourse*, No. 3–4 (38–39), pp. 76–92.

8. Churanova, O. Top-15 online tools that every remote teacher will need, available at: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/top-15-onlayn-instrumentiv-iaki-znadobliatsia-kozhnomu-vykladachu-na-dystantsiytsi/> (accessed at 03 March 2024).

9. How to improve the quality of education in conditions of uncertainty: methodical materials (2023) / compiler: S.V. Koroliuk, Poltava, PANO, available at: <http://pano.pl.ua/nml/elektronni-vydannia-poippo> (accessed at 07 March 2024).